

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLÓGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskoroatlánskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ ŠABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

OJEDINELÉ NÁLEZY MEDENEJ INDUSTRIE Z PRIESMYKU PRI BUKOVEJ

ZDENĚK FARKAŠ

Keywords: Buková, Buková furrow, Copper Age, Malé Karpaty, copper industry, mountain passage, western Slovakia

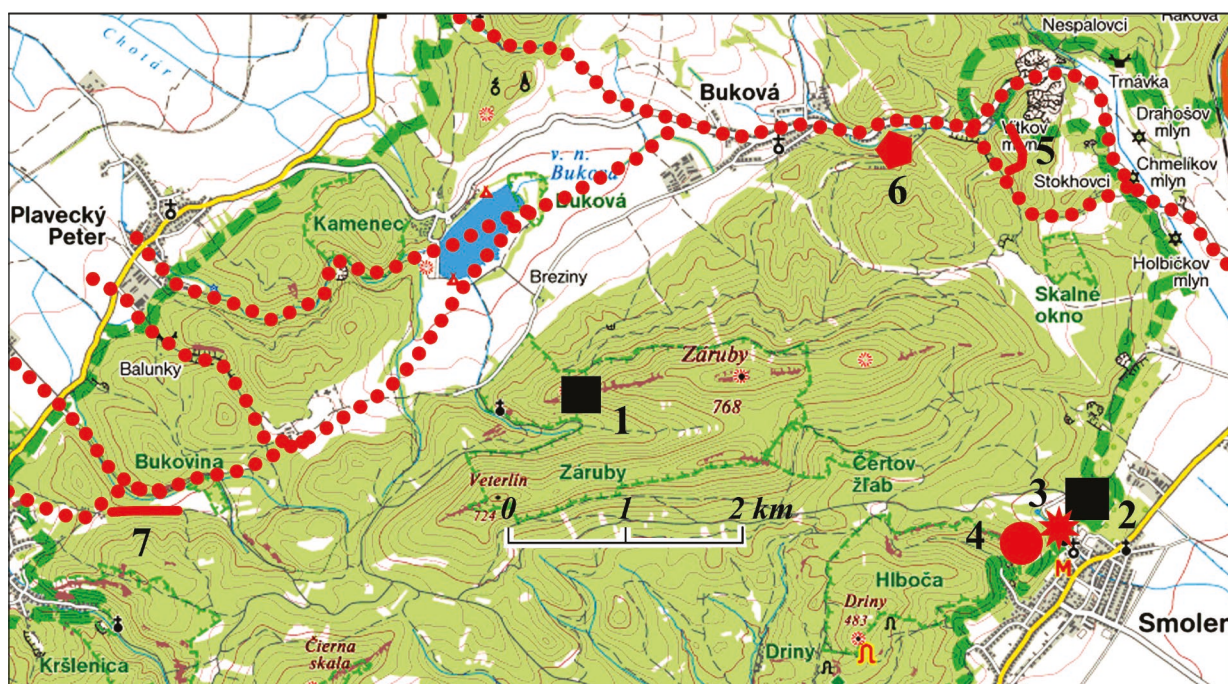
Abstract: *Unique finds of the copper industry from the mountain pass near Buková. The Buková furrow, known in the past as the Biksád pass, is one of the most important natural passages through the Lesser Carpathians, along which the important Via Bohemica linking Buda to Prague led in the Middle Ages. In recent years, archaeological finds have begun to accumulate from the land belonging to the municipality of Buková, which lies in a natural basin in the middle of the mountains, and from its surroundings, which point to the importance of this road from as early as pre-historic times. They include ten documented copper items from the end of the early Copper Age to the late Copper Age. Five of these come from a rocky ridge without traces of a related settlement, which controls the entrance to the pass from the east.*

Úvod

Malé Karpaty sú pomerne nízke a iba niekoľko kilometrov široké pohorie, ale napriek tomu mali pre vzájomné kontakty obyvateľstva žijúceho po jeho obidvoch stranách nezanedbateľný význam schodné a pomerne pohodlné prechody v smere terénnych zlomov pretínajúcich pohorie, napr. v mieste tzv. Lamačskej brány v Bratislave či údolie spájajúce mestečko Vrbové s Brezovou pod Bradlom. Samozrejme, význam mali aj rôzne cesty prechádzajúce cez sedlá hlavného hrebeňa. K najdôležitejším z nich však patrila tzv. Bukovská brázda, v minulosti známa ako Biksádske priesmyk, ktorým v stredoveku viedla mimoriadne frekventovaná komunikácia stredo-európskeho významu, spájajúca Budín v Uhorsku s centrom Českého kráľovstva. Bola známa pod názvom Česká cesta. Relatívne nenáročný prechod cez pohorie umožňovala iba mierne zvlnená kotlinka uprostred hôr, v ktorej dnes leží obec Buková. Na východ z nej viedla cesta tiesňavou popri bezmennom potôčiku vlievajúcim sa z pravej strany do riečky Trnávka alebo sedlom popod Bielu horu a Vartové vršky, zatiaľ s bližšie nedatovaným líniovým opevnením smerom na Trstín (obr. 1: 5). Na západ to bol úzky priechod cez hory, povedľa potôčika Hrudky k obci Plavecký Peter, alebo trasa Českej cesty známej predovšetkým zo 14. až 15. storočia, kto-

rá viedla do údolia s drobným vodným tokom medzi vrchmi Baba s blízkym, azda stredovekým opevnením a Hrubý Kamenec. Iná trasa mohla prechádzať aj mierne zvlneným terénom medzi Kršlenicou a Závalím k dnešnej obci Plavecký Mikuláš (obr. 1).

Uzavretá kotlinka sčasti obklopená miernymi svahmi, ale aj dominantnými vrchmi uprostred Malých Karpát, bola azda podľa analógií, napr. z okolia Dobrej Vody, Chtelnickej doliny či osady Zbehy pri Prašniku vyhľadávaná ľuďmi už od mladšej doby kamennej. Novšie nálezy tu napriek stále citeľne chýbajúcemu archeologickému výskumu doložili osídlenie v období kultúry ľudu s mladšou lineárnou keramikou v polohe Predné diely, zrejme nasledované tvorcami lengyelskej kultúry. Pravdepodobne do jej záveru reprezentovaného ludanicou skupinou alebo až samostatnou skupinou Bajč-Retz možno položiť len nedávno zverejnený medený sekeromlat, ktorý našli v polohe Pod Kravárovní–Spodný kus (Bobek/Točík 2017, 328, tab. V: 4; obr. 2: 1; 3: 5). K nemu postupne pribúdajú nálezy ďalších medených nástrojov. Z nich sa však k archeológom zvyčajne dostanú iba zberateľsky menej zaujímavé sekerky, klíny a dláta, zatiaľ čo atraktívnejšie dýky a sekeromlaty sa zväčša strácajú v labyrinte rozvetveného legálneho i menej legálneho obchodu so starožitnosťami. Jeden z nich sa údajne našiel aj v priestore

Obr. 1. Bukovská brázda (Biksádský priesmyk) s možnými trasami prechodu cez Malé Karpaty na upravenej turistickej mape. 1 – Buková, hrad Ostrý kameň, 2 – Smolenice, hrad Smolenice, 3 – Smolenice, stredoveký hrádok na Kalvárii, 4 – Smolenice, hradisko Molpír, 5 – Buková, líniové opevnenie v polohe Biela hora – Vartové vršky, 6 – Buková, fortifikácia v polohe Hradisko, 7 – Plavecký Mikuláš, líniové opevnenie pod Závalím.

Abb. 1. Bukovská brázda (Biksádský Pass) mit möglichen Routen des Übergangs über die Kleinen Karpaten an der zurechtgemachten Touristenkarte. 1 – Buková, Burg Ostrý kameň, 2 – Smolenice, Schloß Smolenice, 3 – Smolenice, mittelalterliches Refugium am Kalvarienberg, 4 – Smolenice, Burgwall Molpír, 5 – Buková, Linienbefestigung in der Lage Biela hora – Vartové vršky, 6 – Buková, Fortifikation in der Lage Hradisko, 7 – Plavecký Mikuláš, Linienbefestigung pod Závalím.

či v bezprostrednom okolí legendami opradeného miestneho skalného okna. V tomto prípade nemožno popri jeho náhodnej strate vylúčiť ani rituálny zmysel deponovania, napr. ako obeť v snahe uzmierniť si či nakloniť si priazeň tajomných vyšších síl alebo mocností.

V súčasnosti je z katastra obce Buková zdokumentovaných vrátane sekeromlatu spod Kravárovej sedem medených eneolitických nástrojov, náhodne odkrytých na troch polohách (obr. 2; 3:1, 2, 4, 5, 8, 9; 4: 1). Ďalšie sa našli v bezprostrednom okolí východného vstupu do priesmyku. Dlhé medené dláto a fragment sekery s jedným ostrím typu Fajsz pochádza z opevnenej polohy Molpír nad Smolenicami (Farkaš 1997, 9, 10, obr. 2: 4, 6). Medený klin z Leveného vrchu nad Čičkovou dolinou (obr. 2: 10; 4: 2) a mohutný klin od samoty Prekážka (obr. 2: 11;

3: 3) sa našli v katastri obce Trstín. Sekeromlat z vrcholu kopca Lípie (obr. 2: 12; 3: 7) vykopalí v katastri Naháča.

Opis nálezov:

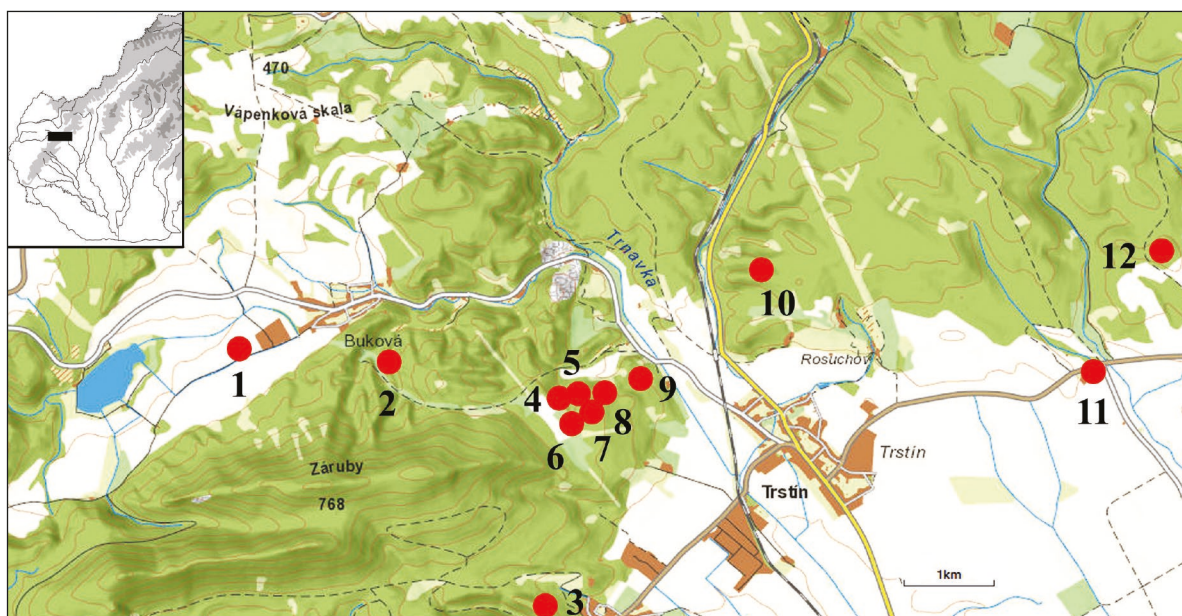
1. Sekeromlat medený s kónicky sa zužujúcim, k báze prehnutým ramenom s odlomeným ostrím a kónicky sa zužujúcim ramenom obuchu s kolmo na bazálnu i dorzálnu stranu rozšíreným tylom. Kruhový otvor je na dorzálny strane v náznaku spevnený neúplným kruhovým prstencom. Rozmery: dl. 11 cm, max. š. 3,7 cm, hr. 1,8 cm, pr. otvoru 2,1 cm (Bobek/Točík 2017, 328, tab. V: 4; obr. 2:1; 3: 5). Miesto nálezov: Buková, Pod Kravárovú-Spodný kus.
2. Dýka medená s dvojkónickým telom so zaobleným tylom i hrotom. Telo čepele bez stredo-

- vého rebra je sekundárne mierne prehnuté. Po obidvoch bokoch lomu hrany ostria sa v hornej štvrtine tela zachovali dva „vylomené“, nezavreté otvory pre nity obloženia rukoväte, tretí sa nachádza v tylovej časti. Pôvodne bola čepel obojstranne vybrúsená. Povrch pokrýva takmer súvislá medená patina. Rozmery: dĺ. 11 cm, max. š. 3,3 cm, hr. 0,15 cm, pr. otvorov pre nity 0,25 cm, váha 19,5 g. (obr. 2: 2; 3: 4). Miesto nálezu: Buková, Za vrškami.
3. Sekerka medená plochá so symetrickým priečnym a k tylu zníženým pozdĺžnym profilom. Ostrie je mierne posunuté k báze. Hrany sú zaoblené. Povrch hnedočervenej farby s chýbajúcou patinou je zdrsnený, bez stôp po zámernej úprave povrchu. Rozmery: dĺ. 8,7 cm, š. ostria 2,7 cm, š. tyla 1,9 cm, hr. tela 0,55 cm, hr. tyla 2 cm, váha 70,58 g (obr. 2: 4; 3: 9). Miesto nálezu: Buková, Lipiny.
 4. Sekerka medená plochá s mierne vejárovito rozšíreným ostrím a telom s nevýrazne bikonvexne prehnutým priečnym rezom. Boky sú kolmé, s mierne zaoblenými hranami. Pozdĺžny rez sa kónicky zužuje k zaoblenému tylu. Povrch pokrýva hnedozelená, miestami na hnedočervený povrch sa odlupujúca patina. Rozmery: dĺ. 8,9 cm, š. ostria 3,6 cm, š. tyla 2,5 cm, hr. tela 0,9 cm, hr. tyla 0,5 cm, váha 125 g (obr. 2: 5; 3: 8). Miesto nálezu: Buková, Lipiny.
 5. Sekerka medená so širokým tenkým telom so symetrickým obdĺžnikovým priečnym prierezom so zaoblenými bokmi a mierne vejárovito rozšíreným ostrím. Pozdĺžny prierez tela je asymetrický s k báze posunutým ostrím. K tylu sa mierne zužuje. Povrch je do siva sfarbenej medenočervenej farby, s nevýraznými flakmi zelenej patiny. Rozmery: dĺ. 16 cm, š. ostria 8,7 cm, š. tyla 6,8 cm, hr. tela 1,1 cm, hr. tyla 0,5 cm, váha 945 g (obr. 2: 8; 3: 2). Miesto nálezu: Buková, Lipiny.
 6. Dláto medené s mierne stranovo vychýleným ostrím a kónicky k hrotitému tylu sa zužujúcim telom približne štvorcového prierezu. Povrch pokrýva zelená patina. Rozmery: dĺ. 12,9 cm, š. ostria 0,3 cm, pr. tela 0,4 x 0,5 cm, pr. tyla 0,2 x 0,2 cm, váha 21,19 g (obr. 2: 7; 3: 1). Miesto nálezu: Buková, Lipiny.
 7. Sekerka medená plochá nevýrazne trapézovitého tvaru s mierne oblúkovým ostrím a rovným tylom. Priečny prierez tela je tvaru pravidelného nízkeho obdĺžnika s kolmými bokmi. Pozdĺžny rez sa mierne zužuje k tylu. Nepoužitie ostrie je jemne esovite prehnuté. Povrch pokrývajú flaky rôznej sfarbenej zelenej patiny, spomedzi ktorých presvitá hnedočervená meď. Na časti ostria sú v patine prilepené drobné zrníčka dolomitu. Rozmery: dĺ. 17,7 cm, š. ostria 6,3 cm, š. tyla 4,6 cm, max. hr. 1,2 cm, hr. tyla 0,65 cm, váha 824,09 g (obr. 2: 6; 4: 1). Miesto nálezu: Buková, Lipiny.
 8. Sekerka bronzová lopatkovitého tvaru s tenkým ostrím a zúženou tylovou časťou pre rukoväť s naznačenými nízkymi bočnými lištami a zárezom v tyle. Povrch so stopami po nakúvaní, predovšetkým pri ostrí, pokrýva lesklá zelená patina. Rozmery: dĺ. 10,1 cm, š. ostria 4,9 cm, š. tyla 1 cm, hr. ostria 0,1 cm, hr. tyla 0,2 cm, v. postranných líšt 0,3 cm, váha 48 g (obr. 2: 9; 3: 6). Miesto nálezu: Buková, Lipiny, pri protitankovej priekope.
 9. Klin medený trapézovitého, mierne asymetrického tvaru s oblúkovým, čiastočne k báze posunutým ostrím. Tylo je nepravidelné, zošikmené s plytkou jamkou po nalievaní kovu do formy. Priečny prierez nevýrazne bikonvexného tela je obdĺžnikový, s kolmými bokmi a zaoblenými hranami. Pozdĺžny rez má „kopytovitý“ charakter. Povrch tvorí prakticky čistá hnedočervená meď s iba nevýraznými ostrovčekmi zelenej patiny, miestami premiešanej okrovosfarbenou lesnou hlinou. Na povrchu sa zachovali pozdĺžne plastické vlnky po nalievaní kovu do formy. Rozmery: dĺ. 7 cm, š. ostria 3,1 cm, š. tyla 1,9 cm, max. hr. 1,5 cm, hr. tyla 1,3 cm, hĺ. preliačniny v tyle 0,2 cm, váha 169,49 g. (obr. 2: 10; 4: 2). Miesto nálezu: Trstín, Levený vrch.
 10. Klin medený trapézovitého pôdorysu s výrazne vejárovito rozšíreným oblúkovým, sekundárne poprehýbaným ostrím bez pracovných stôp. Priečny rez tela má obdĺžnikový tvar so zaoblenými hranami. Pozdĺžny rez sa mierne znižuje k rovnému tylu. Na povrchu hnedočervenej medenej farby so zvyškami zelenavej patiny sú nevýrazné stopy (po-

zdĺžne plastické tenké vlnky) po odlievaní predmetu do formy. Rozmery: dĺ. 16,4 cm, š. ostria 6,2 cm, š. tyla 2,6 cm, max. hr. 1,9 cm, hr. tyla 1,2 cm, váha 727,17 g (obr. 2: 11; 3: 3). Miesto nálezu: Trstín, okolie samoty Prekážka.

11. Sekeromlat medený dvojkónického tvaru s asymetricky do boku vyhnutým ramenom s do brady spusteným oblúkovým, pracovnou činnosťou nepoškodeným ostrím. Kratšie tylové rameno so zaobleným koncom je mierne prehnuté k báze. Zosilnená časť pri otvore prechádza na boku do výraznej hrany. Mierne oválny otvor je v dorzálnej časti zosil-

nený šikmou plôškou a v bazálnej zaobleným prstencom, od tela odsadeným žliabkom. Na ramenách sa prstenca dotýkajú dve kruhové plytké prehĺbeniny, tzv. axtmarky. Prierez tela je obdĺžnikový so zaoblenými bokmi a mierne konkávnou bázou. Povrch predmetu s opadanou medenkou nesie stopy po korózii. Rozmery: dĺ. 16 cm, v. ostria paralelného s otvorom 3,8 cm, tylo 3,6 x 1,7 cm, š. v mieste otvoru 5,5 cm, hr. tela 1,8 cm, pr. otvoru 2,9 x 2,8 cm a 3,2 x 2,7 cm, pr. tuľajky 3,8 x 3,8 cm, v. tuľajky 0,6 cm, pr. axtmariiek 1,1 a 1,3 cm, váha 775,34 g (obr. 2: 12; 3: 7). Miesto nálezu: Naháč, vršok Lípie.

Obr. 2. Bukovská brázda s okolím na upravenej turistickej mape s miestami nálezov registrovanej medenej industrie. 1 – Buková, poloha Pod Kravárovou-Spodný kus, 2 – Buková, Za vrškami, sedlo medzi kótou 366 a 328,5, 3 – Smolenice, Molpír, 4-9 – Buková, Lipiny, 10 – Trstín, Levený vrch nad Čičkovou dolinou, 11 – Trstín, samota Prekážka, 12 – Naháč, Lípie.

Obr. 2. Bukovská brázda (Schneise) mit Umgebung an der zurechtgemachten Touristenkarte mit Fundplätzen der registrierten Kupferindustrie. 1 – Buková, Lage Pod Kravárovou-Spodný kus, 2 – Buková, Za vrškami, Sattel zwischen den Koten 366 und 328,5, 3 – Smolenice, Molpír, 4-9 – Buková, Lipiny, 10 – Trstín, Levený vrch (Berg) über Čičková dolina (Tal), 11 – Trstín, Öde Prekážka, 12 – Naháč, Lípie.

Vyhodnotenie

Medené sekeromlaty patria medzi tvarovo najzaujímavejšiu a tým zberateľsky najatraktívnejšiu eneolitickú kovovú industriu. Preto sa ich zväčša či už pomocou detektorov kovov alebo náhodne získané nálezy často strácajú v rôznych súkromných, predovšetkým zahraničných zbierkach. K vzácnym výnimkám tak patrí sekeromlat F. Schubertom (1965, 278) pomenovaný ako typ Székely-Nádudvar, ktorý údajne našli na vrchole kuželovitého vršku Lípie v okolí kóty s nadmorskou výškou 379 m, vystupujúceho pri obci Naháč z okraja Malých Karpát. Sekeromlaty tohto typu sú rozšírené v celej Karpatskej kotline (Bátora 1989, 6-7), a to od stredného Sedmohradska až po rieku Moravu (Patay 1984, 55). Z blízkeho Považia sú napr. známe z Čachtíc a Púchova (Novotná 1970, 23). Zo Záhoria bol tento typ publikovaný z Vrádišťa a jeden kus z okolia Bratislavy sa dnes nachádza v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti (Novotná 1970, 23). Ďalšie dva sa našli v hromadnom náleze v moravskej Strážnici (Dobeš a kol. 2019, 25). P. Patay (1984, 47-56) na podklade 63 nálezov tohto typu z Maďarska vyčlenil medzi nimi niekoľko samostatných podtypov, z ktorých sa nález z Naháča najviac blíži variante Apagy s hrubším telom a rozšíreným tylom. To spájajú s ostrým lomom, pri otvore zvyraznenom zvislými hranami, dve bilaterálne konvexne vykrojené bočné steny. Na ramene so sekerovitým ukončením sa nachádza s otvorom paralelné rozšírené oblúkové, do brady previsnuté ostrie (Patay 1984, 49-51, Taf. 15-18). Skupine Apagy zodpovedá aj menšia dĺžka a váha sekeromlatu, ktorá sa pri iných variantoch často pohybuje v rozmedzí 18 až 24 cm pri váhe 1.000 až 2.400 g (Patay 1984, 47) a dvojica kruhových značiek (tzv. Axtmarken) pri prstenci otvoru v ose bazálnej časti nástroja. Ukončenie dorzálnej časti tuľajky zosilnenej hranenou ploškou, na rozdiel od zaobleného prstenca na spodnej strane (obr. 3: 7), má však analógie v type Monostorpályi, čím sa približuje sekerám s krížovým ostrým typu Jászladány.

Časové zaradenie nástroja sťažujú chýbajúce sprievodné nálezy, podobne ako pri väčšine nálezov tohto druhu. Zosilnenie otvoru pre po-

risko pomocou prstencovej tuľajky umožňuje sekeromlat zaradiť do druhej, typologicky mladšej skupiny sekeromlatov F. Schuberta (1965, 275, Abb. 1), ktorá nadväzuje na prvú skupinu s typmi Vidra a Pločnik zo začiatku eneolitu. Tá mala zreteľné korene ešte v kamennej brúsenej industrii. Podľa P. Pataya (1984, 54) možno na podklade niektorých nálezov z uzavretých archeologických kontextov uvažovať o objavení sa prvých sekeromlatov varianty Apagy už počas rozvinutej Tiszapolgárskej kultúry. Výskyt niektorých sekeromlatov typu Székely-Nádudvar v hromadných nálezoch spolu s inou medenou industriou a časť morfológických znakov, zreteľných aj pri náleze z vršku Lípie pri Naháči, ktoré sú blízke sekerám s krížovým ostrým typu Jászladány, umožňujú zaradiť aspoň časť nástrojov tohto typu do obdobia zodpovedajúceho vývoju bodrogkeresztúrskej kultúry (Vulpe 1975, 26-28, Abb. 1; Mayer 1977, 15; Žeravica 1993, 8), teda doby, ktorej na juhozápadnom Slovensku zodpovedá pomerne dlhý vývoj ludanickej skupiny, azda aj s presahom do skupiny Bajč-Retz.

Z vrška Lípie nebol doteraz známy žiaden archeologický nález, ktorý by bolo možné datovať do eneolitu. Z Naháča sa však dostalo do zbierok bývalého Múzea Spolku Sv. Vojtecha, ktoré neskôr presunuli do fondu Západoslovenského múzea v Trnave, niekoľko kamenných, prevažne eneolitických brúsených nástrojov, ktoré údajne vyorávali tamojší roľníci na poliach v údolíčku vedúcom od obce k zrucanine kláštora Katarínka (Loubal 1933, 589, pozn. 5). Nálezy z obdobia ludanickej skupiny, predovšetkým kamenná štiepaná a brúsená industria sprevádzaná zlomkami keramiky, je známa aj z okolia majera Prekážka, ležiaceho na rozhraní katastrov Trstína, Hornej Krupej a Naháča (Farkaš 1998, 57, 58). Nemožno preto vylúčiť, že medený sekeromlat súvisel s príležitostnými návštevami malokarpatských kopcov a lesov obyvateľmi, ktorí obývali osady rozkladajúce sa na ich východnom, resp. juhovýchodnom úpätí, vo vzdialenosti 1 až 1,5 km.

Druhý medený sekeromlat sa našiel priamo v Bukovskej kotlinke, na poliach mierne sa zvažujúcich k dnešnej vodnej nádrži, vytvorenej predovšetkým potokom Hrudky (obr. 2: 1).

V pôvodnej publikácii ho autori zaraďujú s istou opatrnosťou k sekeromlatom blízky typ Székely-Nádudvar (*Bobek/Točík 2017*, 328, 332, tab. V: 4). Pomerne malý predmet s dĺžkou 11 cm má v pôdoryse dvojkoľníkový tvar s výrazným zosilnením, ale bez zvýrazneného lomu pri otvore pre porisko. Obidve ramená sú mierne prehnuté smerom k báze. Tylová časť má vertikálne rozšírený obuch a predná deformované zatupené ostrie so štvorcovým prierezom ramena. Charakteristická je absencia predĺženej tuľajky, ktorú by mal zosilňovať oboj- alebo aspoň jednostranný prstenec pri otvore pre porisko. Medený odliatok tak pripomína skôr typologicky staršie sekeromlaty I. skupiny F. Schuberta (*1965*, 275, Abb. 1), ako morfológicky, typologicky a istotne aj funkčne pokročilejšie nástroje so zosilnenou tuľajkou, medzi ktoré patrí aj typ Székely-Nádudvar spolu s variantmi. Súčasne sa však odlišuje aj od sekeromlatov typu Pločnik. Neveľkou dĺžkou a prehnutím obidvoch ramien k báze vykazuje niektoré znaky typu Codor, ktorý je doložený predovšetkým v prostredí kultúry Gumelnița v povodí rieky Someș v Rumunsku (*Vulpe 1975*, 23, 24). Problematické typologické zaradenie môže súvisieť okrem výrazného poškodenia predmetu koróziou a orbou aj s nezvládnutím modelovania formy, samotného odlievania, učením sa, napr. prostredníctvom omylov alebo pokusom o vlastný, na špecifický účel určený model. V každom prípade však predmet možno položiť do obdobia záveru vývoja lengyelskej kultúry, najskôr priebehu ludanickej skupiny.

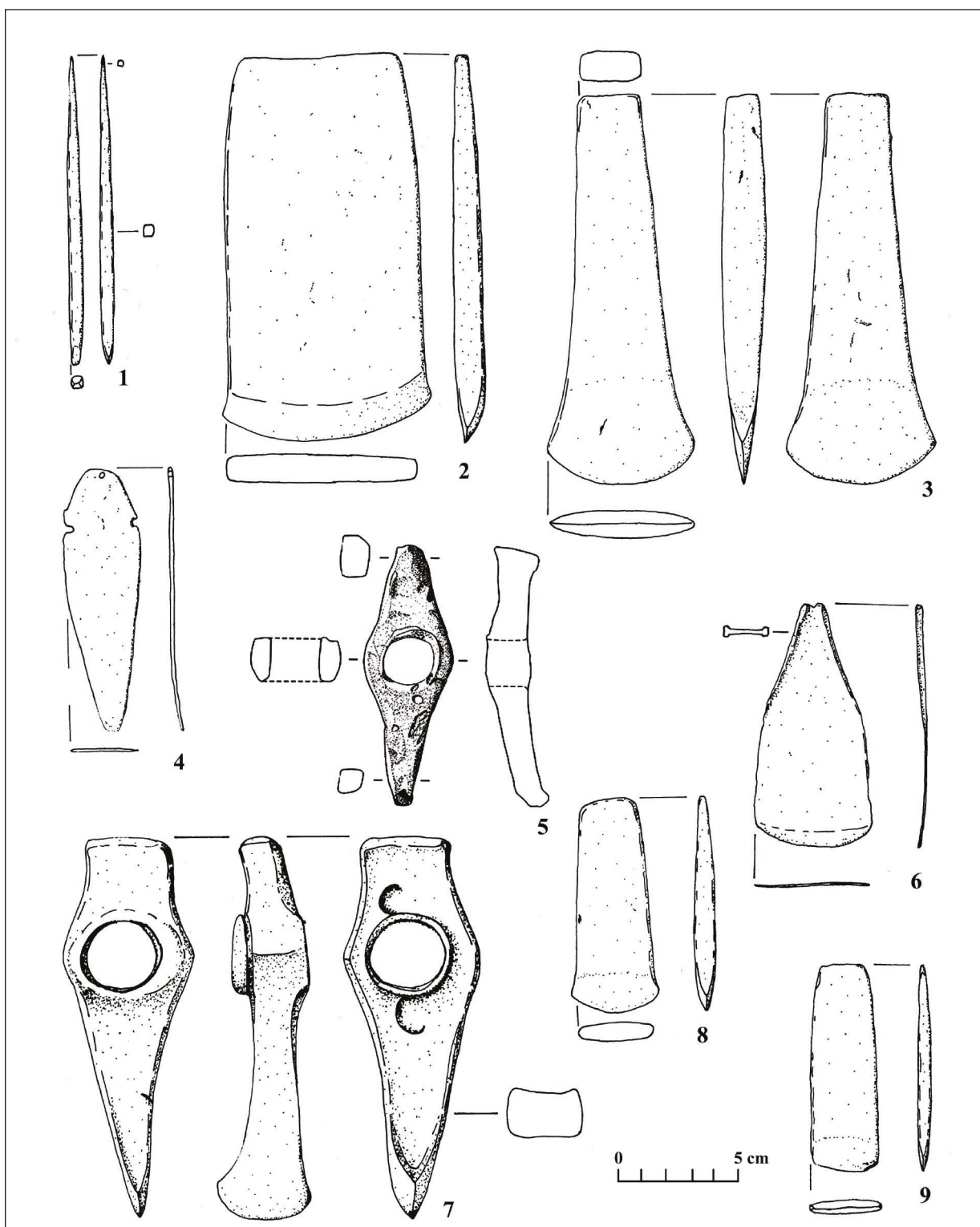
K menej častým nálezom patrí aj medená dýka listovitého tvaru s plochou čepeľou bez stredového rebra a s tylom trapézovitého tvaru so zaoblenými hranami a tromi otvormi pre nity (obr. 3: 4). Pomer dĺžky čepele k tylu zodpovedá približne hodnote 3:1. Našla sa v katastri obce Buková, v plytkom zalesnenom sedle v polohe Za vrškami, medzi kótou 366 a 328,5, ktorá oddeľuje dve dolinky smerujúce šikmo na hlavný hrebeň Malých Karpát (obr. 2: 2).

Čepele dýk a nožov nepatria zatiaľ v oblasti Malých Karpát k výraznejšie zastúpenej eneolitickej medenej industrii. Doposiaľ bola zverejnená dýka či čepeľ noža typu Šebastovce z Prašníka-Dolnej Pustej Vsi a dýka typu Tír-

gu Ocna z katastra obce Kočín-Lančár (*Farkaš 2015*, 29–32). K nim možno zaradiť čepeľ noža z rituálneho objektu v jaskyni Dzeravá skala pri Plaveckom Mikuláši (*Farkaš 2013*, 43, 44) a azda aj fragment veľkej plochej trojuholníkovej čepele bez stredového rebra z blízkosti východného úpätia Malých Karpát v Budmericiach, datovanej sprievodným materiálom do obdobia ludanickej skupiny (*Pavúk 2010*, 231–232). Chýbajúca tylová časť však sťažuje jej typologické zaradenie. V prípade ak bola bez otvorov pre nity by ostrie mohlo byť súčasťou dýky typu Bodrogkeresztur alebo Pusztaistvánháza, ako predpokladal J. Pavúk (*2010*, 233; *Kuna 1981*, 29, Taf. XXIII; *Vajsov 1993*, 125, 128). V prípade, ak v tylovej časti boli pôvodne otvory pre nity, tak by mohla byť súčasťou dýky typu Mondsee (*Kuna 1981*, 29; *Vajsov 1993*, 136, 137), resp. doposiaľ len zopár nálezmi doloženého typu Plumlov (*Novák 2011*, 27, 28), pre ktorý je však charakteristická dĺžka presahujúca 20 cm a čepeľ máva aspoň v náznaku prierez tvaru nízkeho kosodĺžnika.

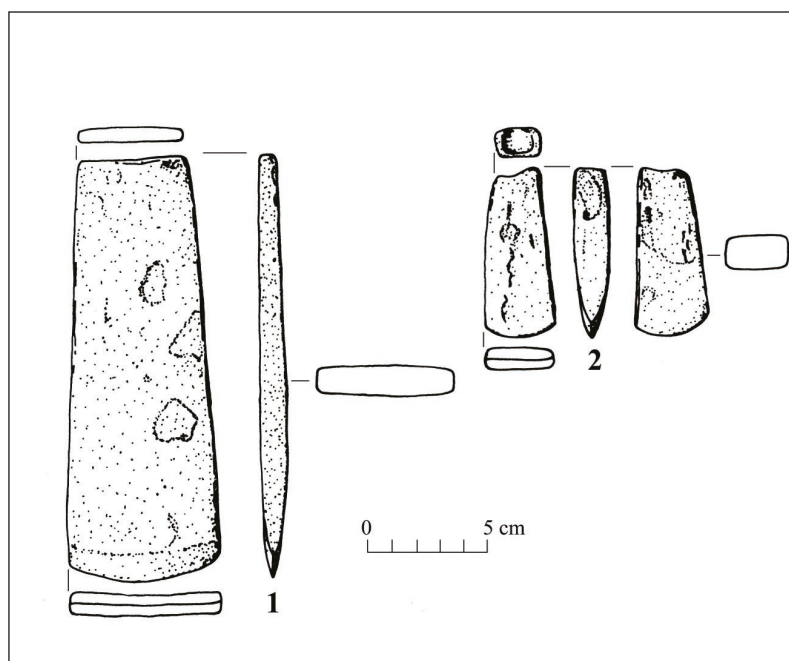
Na neznámom mieste v Bratislave sa v 19. storočí našla aj dýka typu Cucuteni (*Vajsov 1993*, 134, Abb. 27: 9).

Počtom neveľkú, ale typologicky bohatú skladbu eneolitickej kovových krátkych rezných a bodných zbraní dopĺňa plochá čepeľ s trojicou nitov v tylovej časti z Bukovského priesmyku, morfológicky blízka typu Mondsee (*Kuna 1981*, 29, Taf. XXIII; *Obereder/Pernicka/Ruttkey 1993*, 7; *Vajsov 1993*, 136, 137; *Wiggering 2014*, 2, Abb. 11), ktorý však tiež netvorí morfológicky a zrejme ani časovo jednotný súbor (*Kuna 1981*, 29). Pre kultúru Mondsee sú charakteristické čepele s trojhranným tylom a trojicou otvorov pre nity, ako je tomu v prípade nálezu z Bukovej. J. Obereder, E. Pernicka a E. Ruttkey (*1993*, 7) považujú tento typ za jeden z najstarších v strednej Európe a na základe pomocou dendrochronológie datovanej dýky z Reute-Schorrenriedu (vrstva kultúry Pfyň-Altheim) ho datujú do obdobia rokov 3 800 až 3 700 pred Kr., čo v Rakúsku zodpovedá baalberskej skupine lievikovitých pohárov až staršej fáze kultúry Mondsee a v našom prostredí skupine Bajč-Retz. Práve s touto skupinou sa aj našom prostredí spája jeden z vrcholov rozvoja eneolitickej medenej industrie.

Obr. 3. Bukovská brázda a okolie. Medená industria. 1, 2, 6, 8, 9 – Buková, Lipiny, 3 – Trstín, samota Prekážka, 4 – Buková, Za vrškami, sedlo medzi kótou 366 a 328,5, 5 – Buková, Pod Kravárovou-Spodný kus, 7 – Naháč, vršok Lípie.

Obr. 3. Bukovská brázda und Umgebung. Kupferindustrie. 1, 2, 6, 8, 9 – Buková, Lipiny, 3 – Trstín, Öde Prekážka, 4 – Buková, Za vrškami, Sattel zwischen den Koten 366 und 328,5, 5 – Buková, Pod Kravárovou-Spodný kus, 7 – Naháč, Berg Lípie.

Obr. 4. Bukovská brázda a okolie.
1 – Buková, Lipiny, 2 – Trstín, Levený vrch nad Čičkovou dolinou.

Obr. 4. Bukovská brázda und Umgebung.
1 – Buková, Lipiny, 2 – Trstín, Levený vrch über der Čičková dolina (Tal).

Dýka z priesmyku, spájajúceho Záhorskú nížinu s Trnavskou tabuľou dopĺňa mapu nálezov tohto typu eneolitických zbraní, ktoré sa sústreďujú v blízkosti dôležitých komunikačných ťahov, ako sú povodia dôležitých riek, či priechodov cez pohoria (Bača 2012, 33, 34). Podľa väčšiny bádateľov mali medené dýky úlohu osobnej zbrane s výhodou krátkeho priameho bodnutia oproti úderu vyžadujúceho si dostatočný priestor na rozmach paže. Novšie pozorovania a pokusy ukázali, že väčšina predmetov tohto typu, predovšetkým bez zosilňujúceho stredového rebra, uvedomil si to aj I. Vajsov (1993, 138), sa na tento účel nehodila (Wiggering 2014, 1) a ich zraňujúci či dokonca zastavujúci účinok na protivníka odetého do akéhokoľvek pevnejšieho oblečenia bol pomerne problematický. Preto časť predmetov považovaných za dýky zhotovené z prestížneho, ale pomerne mäkkého kovu mohla mať viac reprezentatívny, ako utilitárny význam, príp. mohli slúžiť ako obojstranné, často dobrusované nože (Wiggering 2014, 1). Časť z medených „dýk“, predovšetkým spevnených stredovým rebrom, však naozaj slúžila predpokladanému účelu. V chrbtici mŕtveho z jaskyne „Grotte de Foissac“ pri Trèves vo Francúzsku sa zachovala časť rebrom zosilnenej čepele zapichnutá do tela jedného z jeho stavcov (Zimmermann 2007, 8).

Zaujímavý súbor piatich medených predmetov sa podarilo zostaviť z nálezov z vršku Lipiny so skalnatými severnými zrázmi a vrcholovou plošinkou (363 m n. m.), ktorý z južnej strany ohraničuje a tým aj kontroluje jednu z možných trás pomerne pohodlného prechodu cez Karpaty smerujúceho od dnešného Trstína okolo bývalého Holbičkovho mlyna cez údolie Kúdelková (v spodnej časti s výškou 215 m n.m.) popod Bielu horu a Vartové vršky smerom do Bukovskej kotlinky (obr. 1; 2: 4-9). Skalné útvary z bralnatých wettersteinských dolomitov a na ne nadväzujúce svetlé masívne vápence triaského veku s aspoň povrchovými krasovými javmi (<https://apl.geology.sk/gm50js/>) dnes pokrýva na svahoch umelo vysadený borový a na vrcholovej planinke listnatý les na plytkých rendzinách a kambizemiach rendzinových (www.podnema-py.sk). V minulosti však zrejme boli skalné steny bez vyšších stromov a umožňovali tak kontrolu všetkého čo sa dialo na komunikácii pod nimi.

Plochá sekerka obdĺžnikového pôdorysu s výraznou prevahou dĺžky nad šírkou, čím zodpovedá skôr klasifikácii klina ako sekerky a so zaoblenými hranami je tvarovo blízka typu Rudimov M. Dobeša (1989, 40, Abb.1: 14), s blízkou analógiou v malokarpatskej oblasti v náleze z Bratislavy, Devínskej Kobyly (obr. 2: 4; 3: 9), kde sa našla pri úprave bývalých vojen-

ských zákopov na Kráľovej hore (*Farkaš 2018*, 10). V obidvoch prípadoch chýba sprievodný materiál a iba na základe analógií z blízkej Moravy (*Dobeš a kol. 1989*, 33) i vzdialenejších oblastí (*Vulpe 1975*, 59, 60, 62) možno uvažovať o zaradení tohto typu do obdobia zodpovedajúceho vývoju stredného až mladého eneolitu, zastúpeného v oblasti Malých Karpát klasickou badenskou kultúrou, bošáckou a jevišovickou kultúrou a skupinou Kosihy-Čaka-Makó (*Dobeš 1989*, Abb. 1: 14; *Farkaš 2018*, 10).

Druhá sekerka má mierne trapézový tvar s oblúkovým ostrím a kolmými bokmi (obr. 2: 5; 3: 8). Morfológicky zodpovedá 2. skupine plochých medených sekier M. Dobeša (1989, 40) a je blízka typu Altheim (Mayer 1977, 53). Ploché sekery tohto typu sú známe predovšetkým z prostredia eponymnej kultúry Altheim a skupiny Mondsee v alpskej oblasti (*Driehaus 1960*, Taf. 34: 6; *Willvonseder 1963–1968*) a zväčša zodpovedajú obdobiu počiatku kultúry ľudu s lievikovitými pohármi a skupine Bajč-Retz (*Obereider/Pernicka/Ruttkay 1993*, 5, 9). Obluba tohto pomerne jednoduchého typu však mohla podľa niektorých nálezov pokračovať až takmer po koniec eneolitu (*Dobeš a kol. 2019*, 33). Sekerka z vršku Lipiny tak nepatrí k chronologicky citlivejším nálezom.

Tretia sekerka má široké, pomerne tenké telo s mierne rozšíreným ostrím (obr. 2: 8; 3: 2). Zastupuje typ Vinča, ktorý E. F. Mayer (1977, 63 a n., Taf. 13: 172–181) vyčlenil z pôvodne široko poňatého typu Altheim. Nástroj z Bukovej je súčasne blízky skupine VII, Typ 1b, variant Bb J. Říhovského (1992, 73, 74, Taf. 12:133) a vzhľadom je takmer identický s podobnými sekerkami z Bratislavy, hradu Devín a z Bernolákova, okr. Senec, s takisto mierne rozšíreným ostrím (*Farkaš 2018*, 9). Sekerky typu Vinča sa zvyčajne kladú do obdobia od záveru starého cez priebeh stredného až po mladý eneolit, teda do časového úseku ktorému približne zodpovedá celý vývoj badenskej kultúry až po bošácku a jevišovickú kultúru (Mayer 1977, 64; *Dobeš 1989*, 40, Abb. 1: 12; *Říhovský 1992*, Taf. 94; *Dobeš a kol. 2019*, 33). Postupne pribúdajúce nálezy tohto typu na juhozápadnom Slovensku sa zvyčajne nachádzajú na miestach s výrazným zastúpením bošáckej

skupiny, ako napr. na hrade Devín (*Farkaš 2018*, 9) či nad Veľkou Lúkou v Bratislave, časti Dúbravka s doloženým osídlením od ludanickej skupiny až po klasickú badenskú kultúru (*Farkaš/Novotný 1993*, 63, 64, 66, 70; *Farkaš 2012*, 89, 93, 97).

Štvrtý medený predmet z výšinej polohy pri Bukovej je dláto s úzkym ostrím a pomerne dlhým (12,9 cm) tenkým telom štvorcového prierezu, ktoré sa zužuje k hrotitému tylu. Pripomína tak šidlo (obr. 2: 7; 3: 1). Odlišuje sa od drobných dlátok so štvoruholníkovým prierezom, donedávna zastúpených na Slovensku iba zopár nálezmi (*Novotná 1970*, 67; 1978–79, 63). S rozšírením detektorov kovov ich však postupne pribúda. V okolí Chtelnice sú zastúpené najmenej tromi exemplármi (*Farkaš v tlači a*) a z Malých Karpát a ich predpolia boli nedávno uverejnené dlátka z Dolných Orešian, Trnavy a Veľkého Grobu (*Farkaš 1997*, 10–12). Ich predlohy sa zvyčajne hľadajú na Balkáne (*Vizdal 1977*, 92, 114; *Todorova 1981*, 23–24). Analogické predmety známe z juhozápadného Slovenska (*Farkaš 1997*, 11), z Maďarska (*Patay 1984*, 22) a Moravy (*Vaškových 2004*, 161, 162) umožňujú spolu s nálezmi z Veľkých Raškoviec (*Vizdal 1977*, 92, 114) ich časové zaradenie zväčša do obdobia starého eneolitu, vrátane jeho druhej polovice. Tá je v oblasti Malých Karpát reprezentovaná pomerne dlhodobým vývojom ludanickej skupiny (*Farkaš 1997*, 11). Dlátka z kopca Lipiny však zatiaľ nemá v publikovanom materiáli zo Slovenska priamu analógiu a pripomína len dĺžkou a zahroteným tylom pomerne dlhé „šidlá“ rovnakého prierezu údajne vo väčšom počte nachádzané pri stavbe diaľničného zjazdu medzi obcou Chorvátsky Grob a Bernolákovo. Tu pochádzajú z miesta s osídlením zo záveru ludanickej skupiny, skupiny Bajč-Retz a bošáckej skupiny, ktorá výrazne prevláda. Na Morave dve, dnes nezvestné podobné dláta uvádza J. Říhovský (1992, 258, 259, Taf. 73: 1158, 1159) a kladie ich do III. skupiny dlát, medzi tenké tyčinkovité exempláre. Zrejme pre dnes neznáme miesto uloženia ich už neskôr M. Dobeš a kol. (2019, 5 a n.) nezaradili do súpisu eneolitických medených predmetov. Podobné jednoduché tvary sú však zastúpené viacerými exemplármi v Rakúsku, kde ich E. F. Mayer (1977, 211–216, Taf. 86: 1231–1239) kladie k nástrojom

s dlátovým ostrím, medzi ktorými sa tiež črtá niekoľko variantov. S výnimkou jedného boli však všetky zhotovené z bronzu. Autor nevyučuje, že boli kombinovanými nástrojmi – predovšetkým šidlom s dlátovým ostrím. Nástroj z Bukovej však neobsahuje cín a zrejme ho nemožno ani zaradiť do doby bronzovej. Jeho časové zaradenie v rámci eneolitu je tak zatiaľ diskutabilné, ale pravdepodobne má pôvod niekde v strednom alebo na začiatku mladého eneolitu.

Posledným medeným nástrojom z Lipín je plochá sekerka s nevýrazným trapézovým pôdorysom, plochým telom s takmer kolmými bočnými stenami a nevýrazným, akoby nakovaným a dobrúseným ostrím (obr. 2: 6; 4:1). Morfológicky zodpovedá typu Rudimov s niektorými znakmi vychádzajúcimi ešte z typu Altheim (*Dobeš 1989*, 40, Abb. 1: 14; *Dobeš a kol. 2019*, 33). Jej datovanie tak zodpovedá pomerne dlhému časovému úseku.

Všetkých päť zdokumentovaných medených nástrojov z vršku Lipiny pri Bukovej typologicky spadá približne do obdobia stredného až mladého eneolitu, ale pre absenciu archeologického výskumu a prípadných sprievodných nálezov zatiaľ bez jednoznačného dokladu ich vzájomnej časovej zviazanosti. Zo skalnatého vrchu s krasovou plošinou, dnes pokrytého pomerne hustým lesom s výrazným bylinným podrasom, zatiaľ nie je známy, resp. dostupný žiaden sprievodný črepový materiál, ktorý by umožňoval zaradiť Lipiny medzi výšinné polohy s eneolitickým osídlením. Nie sú tu ani zreteľné stopy prípadného opevnenia, a to vrátane dostupných LIDAR fotografií. Morfológia terénu so skalnými útvarmi však v istých prípadoch po doplnení jednoduchými fortifikačnými prvkami ako palisáda, záseky, plot z pichľavých krovín a pod., ktoré nezanechávajú výrazné stopy v teréne, by umožňovala prípadnú príležitostnú ochranu života a majetku. Trvalejšie osídlenie polohy však komplikujú pomerne vzdialené zdroje pitnej vody. Koncentrácia medenej industrie, aj keď zatiaľ bez iných dokladov osídlenia, zaraďuje Lipiny medzi tzv. „medené vrchy“ s väčším počtom nálezov eneolitickej kovovej industrie, ktoré sú v tejto časti Malých Karpát zatiaľ zastúpené dvojicou vrškov Pálenice a Stará Chtelnica, odde-

ných len eróznou ryhou v katastri obce Chtelnica (*Farkaš, v tlači a*), tu však aj s doloženým osídlením z obdobia ludanickej skupiny a skupiny Bajč-Retz alebo okolím kopca Hrabiny v katastri obce Prašník (*Farkaš, v tlači b*). Pozornosť si azda zaslúži, že všetky tri kopce sa nachádzajú v blízkosti predpokladaných prechodov cez Malé Karpaty a nemožno vylúčiť, že aspoň v niektorých prípadoch išlo o zámerné deponovanie medených predmetov v istom časovo ohraničenom období. V Chtelnici a Prašníku to bolo obdobie záveru starého eneolitu, v prípade Lipín skôr stredný eneolit. Na úmyselné, azda rituálne uloženie nástrojov by mohla poukazovať pomerne dôveryhodná informácia o náleze jedného z nich v pukline dolomitovej skaly priamo nad predpokladanou komunikáciou v údolí pod ním (obr. 2: 8), kam musel byť násilne zasunutý. Informácie o uložení medených nástrojov v skalných štrbinách sú aj z iných lokalít, napr. z Dračieho hrádku za Borinkou či z Plaveckého Podhradia. V každom prípade si ojedinelé, ale aj početnejšie nálezy medenej industrie na dominantných výšinnách zaslúžia v budúcnosti osobitnú pozornosť.

Kopec Lipiny pri Bukovej nepatrí medzi evidované archeologické lokality. Podľa dnes neoveriteľných údajov sa však z neho alebo z jeho širšieho okolia dostali do niekoľkých súkromných zbierok rozličné predmety z včasného až vrcholného stredoveku. V každom prípade je však poloha v povedomí širšieho okruhu záujemcov o históriu 2. svetovej vojny. Strategický význam Bukovskej brázdny ako prechodu cez Malé Karpaty, poslednej prirodzenej obrannej línie pred vlastným územím Ríše a Protektorátu si uvedomovalo aj velenie Wehrmachtu a nechalo na úpäť terénnych vln vedúcich od Holbičkovho mlyna smerom k vrcholu Lipín vybudovať zalomenú protitankovú priekopu, chránenú systémom streleckých zákopov. Pri hľadaní militárií v obranom pásme tak „milovníci vojenskej histórie“, zrejme okrem iného, objavili pri vyústení tunajšej dolinky k toku Trnávky dvojicu železných hrotov kopijí z doby laténskej (*Čambal 2008*, 241–245). Medzi protitankovou priekopou a vysunutým guľometným postavením našli zas plochú bronzovú „sekerku“ lopatkovitého tvaru s nevýraznými postrannými lištami (obr. 2: 9; 3: 6).

Predmet predstavuje nezvyčajný variant sekier či klinov s okrajovými lištami (Randleistenbeil) z doby bronzovej (napr. *Abels 1972*), ktorého gracilné ostrie, hrubé len 1 mm prakticky vylučuje možnosť využitia pri rúbaní dreva. Kováním upravená čepeľ však napriek tomu poukazuje na praktické využitie, ktoré si vyžadovalo opakované vyrovnávanie a dobrušovanie pracovnej časti. Tvarom „sekerka“ podľa zužujúceho sa tyla s jazykovitou bázou rukoväte, zrejme s menším priemerom ako bola šírka ostria, pripomína neskoršie nástroje na odstraňovanie kôry či na konečnú úpravu pôvodne nerovnomerne opracovaného povrchu výrobkov z mäkkého dreva a pod. Nezvyklý tvar a chýbajúce sprievodné nálezy sťažujú datovanie predmetu, ktorý však podľa nevýrazných postranných líst azda mohli odliatť v období od druhej polovice staršej až po strednú dobu bronzovú (Bz A2 až Bz C1 – *Abels 1972*, Taf. 69). Zatiaľ chýbajúci sprievodný materiál ani v tomto prípade však neumožňuje uvažovať o trvalejšom osídlení polohy.

Ďalšie dva medené predmety z okolia Bukovskej brázdy sa našli už v katastri obce Trstín. Jeden z nich pochádza zo strmého severného svahu pod vrcholom Leveného vrchu nad Čičkovou dolinou, jedného z bočných údolí Malých Karpát smerujúcich kolmo na údolie Raková, ktorým dnes prechádza železnica i hlavná cesta spájajúca Trnavu so Senicou (obr. 2: 10).

Mierne asymetrický klin patrí do 1. skupiny medených sekier a klinov M. Dobeša (1989, 39, 40), ktorého tvar zreteľne vychádza z kamennej brúsenej industrie (obr. 4: 2). Blízky je tak, vrátane zdrsneného a zrejme neupraveného povrchu nástroja po odliatí do formy, typu Pločnik, od ktorého sa však odlišuje pri š. ostria 3,1 cm a š. tyla 1,9 cm výrazne skráteným dĺžkovo-šírkovým pomerom, ktorý sa v ideálnom prípade pohybuje okolo 5:1 (*Kuna 1981*, 17). Nemožno preto celkom vylúčiť ani jeho príslušnosť k typu Stollhoff, ktorý vychádza z predchádzajúceho typu a časovo ho možno zaradiť do obdobia vývoja ludanickej skupiny a prípadne aj na ňu nadväzujúcej skupiny Bajč-Retz (*Mayer 1977*, 45, 46; *Dobeš a kol. 2019*, 31). Nezvyklo krátke telo klina z Leveného vrchu azda možno skôr ako príslušnosťou k novému typu či variante spájať

s kopírovaním tradičnej miestnej kamennej industrie alebo nedostatkom či šetrením so vzácnym kovom.

Posledný z medených nástrojov známych z okolia vyústenia „Biksádskeho“ priesmyku na Trnavskú pahorkatinu údajne našli na poli v blízkosti majera Prekážka pri križovatke ciest spájajúcich Trstín s Naháčom a odbočky z nej smerujúcej k Hornej a Dolnej Krupej (obr. 2: 11). Poloha je známa archeologickými nálezmi z rôznych období, vrátane prelomu stredného a mladého paleolitu (*Michalík 2017*, 10).

Morfologicky i priestorovo najbližší podobný mohutný klin s vejárovito rozšíreným ostrím pochádza z Chtelnice, poloha Pálenice (*Farkaš, v tlači a*) a zo Slovenska sem patrí aj nález z Diviakov nad Nitricou, okr. Prievidza (nepublikovaný nález) a Beluše (*Pichlerová 1962*, 271, obr. 1; *Novotná 1970*, 14, Taf. 2: 24). Morfológicky zodpovedá širšie poňatému typu Szakalhát P. Pataya (1984, 24, 25; *Novotná 1970*, 14), variante Sárzasadány s o čosi kratším analogickým nálezom z hrobu 21 vo Fényeslitke (*Patay 1984*, 27, 28, Taf. 4: 57) z prostredia bodrogkeresztúrskej kultúry (*Patay 1968*, 24, kúp. 15).

Podľa triedenia *J. Říhovského* (1992, 62–66) spadá medený klin z Prekážky do skupiny V, pre ktorú sú charakteristické zväčša relatívne veľké, ale aj o čosi kratšie nástroje s úzkym telom a plochým pravouhlým prierezom, typ 2b, variant Bb (*Říhovský 1992*, 63, 64). Ich časové zaradenie zodpovedá kultúre Bodrogkeresztúr a s ňou súčasných kultúr ako na Balkáne, tak v strednej Európe. V prostredí Malých Karpát nález časovo patrí do druhej polovice vývoja ludanickej skupiny a na ňu nadväzujúcej skupiny Bajč-Retz. Tomuto datovaniu vyhovuje aj zaradenie podobných nástrojov do 1. skupiny medených klinov M. Dobeša v Čechách, na Morave, v Poľsku a vo východnej časti Nemecka (*Dobeš 1989*, 39, 40). *M. Dobeš a kol. (2019)*, 31, obr. 6: 2, 12: 6) podobné nástroje na Morave, nález z Kyjovska sa od klina z Trstína líši iba prežliabnutými bokmi, kladie do typu Hartberg a na základe analógií ho časovo zaraďuje do obdobia zodpovedajúceho depotu z rakúskeho Stollhoffu (*Angeli 1967*, 491–496; *Dobeš 2013*, 37, 38).

Záver

Zatiaľ najväčší archeologický výskum v katastri Bukovej, okr. Trnava sa uskutočnil v súvislosti s budovaním vodnej nádrže a odvodňovaním okolitých pozemkov v polohe Hnúdy. V závere 50-tych rokov 20. storočia tu odkryl A. Točík 15 mohýl s kostrovými i spálenými pozostatkami nebožtíkov zo strednej doby bronzovej. Pod ich násypmi sa však našli aj pozostatky osídlenia z neskorej doby kamennej. Reprezentované sú zväčša keramikou charakteristickou predovšetkým pre obdobie záveru badenskej kultúry až včasnej bošáckej kultúry, ale aj kamennými štiepanými i z kameňa vybrúsenými nástrojmi, predovšetkým sekerkami a sekeromlatmi (*Bobek/Točík 2017, 323, 333*). Tie sa však nachádzajú aj na iných miestach Bukovskej kotliny a dokonca aj na svahoch blízkych vrškov. To nevyklucuje intenzívnejšie využívaný sídelný priestor v okolí jednej, ba možno i niekoľkých viac či menej súčasných osád. K starším nálezom, zrejme predovšetkým v súvislosti so všeobecným rozšírením detektorov kovov pribudli z Bukovej a jej blízkeho okolia ďalšie nálezy z obdobia eneolitu, predovšetkým medená industria. Doposiaľ sa podarilo zdokumentovať 9 predmetov a jeden sekeromlat bol prednedávnom zverejnený (*Bobek/Točík 2017, 328, 332, tab. V: 4*). Ďalší sekeromlat našli pri nelegálnom prieskume v priestore miestneho „skalného okna“, ktorý sa azda tak ako iné podobné, v miestnej ústnej tradícii spomínané predmety stratil v komplikovanej sieti nelegálneho obchodu s archeologickým kultúrnym dedičstvom. Pozoruhodné je, že okrem sekeromlatu z polohy Pod Kravárovú-Spodný kus a veľkého plochého klina z katastra obce Trstín v polohe Prekážka sa všetky našli mimo doložené alebo aspoň predpokladané sídliskové areály, často v pomerne extrémnych polohách, kde o ich náhodnej strate síce možno uvažovať, ale aj diskutovať. Zaujímavé je, že väčšina z nich nenesie výraznejšie stopy po pracovnej činnosti a povrch niektorých neprešiel ani zák-

ladnou úpravou (odstránenie stôp po odlievaní, vyhladenie či zabrúsenie ostria) po vybratí z odlievacej formy (obr. 3: 3,9; 4: 2).

V súbore sú najčastejšie zastúpené sekerky a klíny. Päť z nich (o ďalších sú iba neoveriteľné informácie) sa našlo v skalnatej časti a na vrcholovej plošine kopca Lipiny, ktorý z južnej strany lemuje a tým aj kontroluje jednu z možných trás miestneho prechodu údolím Kúdelková cez Malé Karpaty. Ten chránilo aj zatiaľ nedatované líniové opevnenie prechádzajúce po hrebeni Bielej hory a Vartových vrškov, priekopou obrátené smerom k Trnavskej pahorkatine. Lipiny tak možno predbežne zaradiť medzi tzv. „medené vrchy“ s pomerne početnými nálezmi eneolitickej kovovej industrie, ale nie vždy doloženým s nimi súčasným osídlením. Otázku, či nálezy medenej industrie na dominantných polohách, niekedy aj v početnejších súborech, aké zvyčajne nepoznáme zo sídlisk v nížinách, súvisia iba s bežnými aktivitami eneolitickeho obyvateľstva v horskom prostredí (strata, úschova cenného, možno aj na vtedajšie pomery nie celkom legálne získaného predmetu a pod.) alebo možno uvažovať o ich zámernom uložení vo forme obety v snahe o ovplyvnenie či naklonenie si nie vždy priateľsky naladených „vyšších síl“, azda pomôžu riešiť až širšie koncipované archeologické výskumy na mieste ich objavu.

Podľa medenej industrie, zatiaľ známej predovšetkým od východného vstupu do Bukovskej brázdy, čo však môže byť dané aj súčasným stavom poznania, možno časť tunajších nálezov položiť už do obdobia starého eneolitu, v týchto končinách späť do predovšetkým s obdobím ludanickej skupiny a na ňu nadväzujúcou skupinou Bajč-Retz. Ďalšie nálezy, predovšetkým z polohy Lipiny, azda patria už do obdobia stredného, v týchto končinách zatiaľ pomerne málo známeho eneolitu, doloženého skôr kamennou brúsenou industriou ako črepovým materiálom. Fragment medenej sekery s okom typu Fajsz a azda aj dlhé dláto z Molpíra nad Smolenicami (*Farkaš 1997, 12, 13*) už zodpovedajú mladému eneolitu.

Literatúra

- Abels 1972* – B.-U. Abels: Die Randleistenbeile in Baden-Württemberg, dem Elsaß, der Franche Comté und der Schweiz. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 4. München 1972.
- Angeli 1967* – W. Angeli: Der Depotfund von Stollhof. In: Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien 70, 1967, 491–496.
- Bača 2012* – R. Bača: Medená dýka z Banky (okr. Piešťany). Zborník SNM 106, Archeológia 22, 2012, 31–38.
- Bátora 1989* – J. Bátora: Medené sekeromlaty z Dolných Obdokoviec a Volkoviec. Príspevok k počiatkom metalurgie na hornom Požitaví. Archeologické rozhledy 41, 1989, 3–15.
- Bobek/Točík 2017* – P. Bobek/A. Točík: Eneolitické osídlenie Bukovej. Studia Historica Nitriensia 21, 2017. Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera: Sedem decénií Petra Romsauera, 323–341.
- Čambal 2008* – R. Čambal: Dva keltské hroty kopijí z Bukovej. Zborník SNM 102, Archeológia 18, 2008, 241–248.
- Dobeš 1989* – M. Dobeš: Zu den äneolithischen Kupreflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR. Praehistorica XV-XVI, 1989, 39–48.
- Dobeš 2013* – M. Dobeš: Měď v eneolitických Čechách. Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Praguense 16. Praha 2013.
- Dobeš a kol. 2019* – M. Dobeš/M. Fikrle/A. Drechsler/K. Faltýnek/P. Fojtík/J. Halama/Z. Jarůšková/M. Kalábek/J. Langová/Z. Schenk/S. Španihel/J. Peška: Eneolitická měděná industrie na Moravě. Nové a staronové nálezy ve světle stávajících poznatků o vývoji středoevropské metalurgie. Památky archeologické 110, 2019, 5–58.
- Driehaus 1960* – J. Driehaus: Die Altheimer Gruppe und das Jungneolithikum in Mitteleuropa. Mainz 1960.
- Farkaš 1997* – Z. Farkaš: Ojedinelé nálezy medenej industrie na juhozápadnom Slovensku. Zborník SNM 91, Archeológia 7, 1997, 9–17.
- Farkaš 1998* – Z. Farkaš: Praveké nálezy z Trstína. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1998. Nitra 1998, 57, 58.
- Farkaš 2012* – Z. Farkaš: Eneolit na území Bratislavy. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (edd.): Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr. Bratislava 2012, 88–98.
- Farkaš 2013* – Z. Farkaš: Osídlenie jaskyne Dzeravá skala v období epilengyelského kultúrneho okruhu. Slovenská archeológia 61, 2013, 21–91.
- Farkaš 2015* – Z. Farkaš: Tri medené čepele z eneolitu juhozápadného Slovenska. In: J. Bartík (ed.): Zborník SNM Archeológia. Supplementum 9. Zborník na pamiatku Jozefa Paulíka. Štúdie. Bratislava 2015, 29–33.
- Farkaš 2018* – Z. Farkaš: Nálezy eneolitickéj medenej industrie zo západnej časti Bratislavy. Zborník SNM 112, Archeológia 28, 2018, 7–20.
- Farkaš, v tlači a* – Z. Farkaš: Eneolitická medená industria z okolia Chtelnice. Študijné zvesti AÚ SAV.
- Farkaš, v tlači b* – Z. Farkaš: Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z prechodu cez Malé Karpaty z okolia Prašníka. Zborník SNM 114, Archeológia 30.
- Farkaš/Novotný 1993* – Z. Farkaš/B. Novotný: Mladšia a neskorá doba kamenná. In: T. Štefanovičová (ed.): Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 37–79.
- Kuna 1981* – M. Kuna: Zur neolithischen und äneolithischen Kupferverarbeitung im Gebiet Jugoslawiens. Godišnjak (Sarajevo) 19, 1981, 13–81.
- Loubal 1933* – A. Loubal: Neolit a eneolit v Jedlicskovej zbierke. Kultúra 5, č. 7.-8., 1933, 589–599.
- Mayer 1977* – E. F. Mayer: Die Äxte und Beile in Österreich. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 9. München 1977.
- Michalík 2017* – T. Michalík: Paleolitické osídlenie Prašníka a Trstína. Príspevok k paleolitickému osídleniu severovýchodnej časti Malých Karpát. Zborník SNM 111, Archeológia 27, 2017, 7–13.
- Novotná 1970* – M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 3. München 1970.

- Novotná 1978/79* – M. Novotná: Praveká metalurgia mede a bronzu na Slovensku. Zborník Filozofickej fakulty UK Historica 29/30, 1978/79, 59–71.
- Obereder/Pernicka/Ruttikay 1993* – J. Obereder/E. Pernicka/E. Ruttikay: Die Metallfunde und die Metallurgie der kupferzeitliche Mondsee-gruppe. Ein Vorbericht. Archäologie Österreichs 4/2, 1993, 5–9.
- Patay 1968* – P. Patay: A fényeslitkei rézkori temető. A Nyíregyházi Jósa András múzeum évkönyve 11, 1968, 15–62.
- Patay 1984* – P. Patay: Kupferzeitliche Meißel, Beile und Äxte in Ungarn. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 15. München 1984.
- Pavúk 2010* – J. Pavúk: Neuere äneolithische Kupferfunde aus der Slowakei. Slovenská archeológia 58, 2010, 229–241.
- Pichlerová 1962* – M. Pichlerová: Nález medenej sekerky v Beluši. Študijné zvesti AÚ SAV v Nitre 9, 1962, 271.
- Říhovský 1992* – J. Říhovský: Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. PBF, Abt. IX, 3. Band. Stuttgart 1992.
- Schubert 1965* – F. Schubert: Zu den südosteuropäischen Kupferäxten. Germania 43, 1965, 274–295.
- Todorova 1981* – H. Todorova: Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 14. München 1981.
- Vaškových 2004* – M. Vaškových: Měděné předměty z Velehradu a Sušic-Teplic, okr. Uherské Hradiště. In: E. Kazdová/Z. Měřinský/K. Šabatová (eds.): K počtě Vladimíru Podborskému. Brno 2004, 161–165.
- Vizdal 1977* – J. Vizdal: Tiszapolgárske pohrebisko vo Veľkých Raškovciach. Košice 1977.
- Vulpe 1975* – A. Vulpe: Die Äxte und Beile in Rumänien II. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 5. München 1975.
- Wiggering 2014* – L. Wiggering: Dolche aus Kupfer und Silex in Europa des 4. und 3. Jahrhunderts vor Christus. Archaeolett. http://arcaeolett.de/?page_id'=1011, 1–14.
- Willvonseder 1963–1968* – K. Willvonseder: Die jungsteinzeitlichen Pfahlbauten des Attersees in Oberösterreich. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 11/12. Wien 1963–1968.
- Zimmermann 2007* – T. Zimmermann: Die ältesten kupferzeitlichen Bestattungen mit Dolchbeigabe. Archäologische Untersuchungen in Ausgewählten Modellregionen Alteuropas. Mainz 2007.
- Žeravica 1993* – Z. Žeravica: Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina. Prähistorische Bronzefunde. Abt. IX, Band 18. Stuttgart 1993.

<https://apl.geology.sk/gm50js/>
www.podnemapy.sk

EINZELFUNDE VON KUPFERINDUSTRIE VOM BERGPASS BEI BUKOVÁ

ZDENĚK FARKAŠ

Die Kleinen Karpaten sind ein relativ niedriges und nur einige Kilometer breites Gebirge, aber trotz dieser Tatsache hatten für die gegenseitigen Kontakte der Bevölkerung die an beiden Seiten des Gebirges lebten eine nicht unbedeutende Bedeutung auch die relativ bequemen Übergänge, die mehrheitlich die Geländebrüche über das Gebirge nützten. Zu den bedeutendsten gehörte die sog. Bukovská Furche, in der Vergangenheit auch als Biksád-Pass bekannt. Im Mittelalter führte über den Pass eine frequentierte Kommunikation von mitteleuropäischer Bedeutung (Abb. 1: 5), die offenbar an ältere Traditionen anknüpfte.

Gelegentliche Funde belegen hier die Besiedlung aus der Zeit der jüngeren Linearbandkeramik, offensichtlich durch die Träger der Lengyel Kultur gefolgt. Wahrscheinlich an ihr Ende, das durch die Ludanice Gruppe oder erst die selbständige Gruppe Bajč-Retz repräsentiert wird, kann man die unlängst veröffentlichte kupferne Hammeraxt legen (*Bobek/Točík 2017*, 328, tab. V: 4; obr. 2: 1; 3: 5). Zu dieser nehmen allmählich Funde weiterer äneolithischer Metallerzeugnisse zu. In der Gegenwart stammen vom Katastergebiet von Buková zusammen mit der schon publizierten Hammeraxt sieben Kupferwerkzeuge die zufällig an drei Fundlagen entdeckt wurden (Abb. 2: 3:1, 2, 4, 5, 8, 9; 4: 1). Weitere wurden in unmittelbarer Umgebung des östlichen Pässeingangs gefunden. Ein langer Kupfermeißel und Axtbruchstück mit der Schärfe vom Typus Fajsz stammt von der befestigten Lage Molpír über dem Dorf Smolenice (*Farkaš 1997*, 9, 10, obr. 2: 4, 6). Ein Kupferkeil aus Levený vrch über der Čirkovská dolina (Tal), der dem Typus Pločnik, bzw. Stollhoff entspricht (Abb. 2: 10; 4: 2) und eine wuchtiger Keil von der Öde Prekázka (Abb. 2: 11; 3: 3) vom Typus Hartberg wurden im Katastergebiet vom Dorf Trstín gefunden. Die Ham-

meraxt vom Typus Székely-Nádudvar, Variante Apagy wurde zufällig am Berggipfel Lípíe im Katastergebiet von Naháč ausgegraben (Abb. 2: 12; 3: 7).

Eine andere Hammeraxt wurde direkt in der Bukovská kotlinka (Talkessel) an den Feldern die sich sanft zum heutigen Wasserreservoir der vor allem vom Bach Hrudky gespeist wird gefunden (Abb. 2: 1). Durch ihre Form, Korrosion und vielleicht auch durch das nicht vollkommene Abgießen deformierter Gegenstand erinnert an die Hammeräxte der I. Gruppe nach F. Schubert (1965, 275, Abb. 1). Gleichzeitig unterscheidet sie sich auch von den Hammeräxten vom Typus Pločnik. Durch die nicht große Länge und Durchbiegung beider Arme zur Basis weist sie einige Merkmale des Typus Codor aus, der vor allem im Milieu der Kultur Gumelnița im Flussgebiet vom Someș in Rumänien belegt ist (*Vulpe 1975*, 23, 24). Die problematische typologische Zuordnung könnte auch mit der nicht bewältigten Modellierung der Form, dem alleinigen Abgießen, mit dem Lernen, oder dem Versuch ein eigenes für spezifische Zwecke bestimmtes Modell zu entwickeln zusammenhängen. In jedem Fall kann man den Gegenstand ans Ende der Entwicklung der Lengyel Kultur legen, ehesten in den Verlauf der Ludanice Kultur.

Zu weniger zahlreichen Funden gehört ein blattförmiger Kupferdolch mit flacher Klinge ohne Mittelrippe mit trapezförmiger Tülle, abgerundeten Kanten und drei Öffnungen für Nieten vom Typus Mondsee (Abb. 3: 4).

Der Dolch vom Pass ergänzt die Karte der Funde äneolithischer Waffen, die sich in Nähe von Kommunikationszügen, wie es Flussgebiete bedeutender Flüsse oder Bergübergänge sind (*Bača 2012*, 33, 34). Nach dem Großteil der Forscher hatten Kupferdolche die Aufgabe einer persönlichen Waffe mit dem Vorzug eines

kurzen Zustechens gegenüber dem Hieb der einem hinreichenden Raum für den Armschwung verlangte. Neuere Beobachtungen und Versuche zeigten, dass die Mehrheit der Gegenstände dieses Typs, vor allem ohne der verstärkenden Mittelrippe, für diesen Zweck nicht taugte (Wiggering 2014, 1) und seine verletzende oder anhaltende Wirkung für einem Gegenspieler in festerer Kleidung relativ problematisch war. Daher wird ein Teil der Gegenstände, die für Dolche aus relativ weichen Prestigemetall gehalten werden, eher eine repräsentative als utilitaristische Funktion zugeschrieben, bzw. konnten diese als beidseitige, oft nachgeschliffene Messer dienen (Wiggering 2014, 1).

Einen interessanten Komplex von fünf Kupfergegenständen gelang es von Funden vom felsigen Berg Lipiny (363 m. ü. Meer) zusammenstellen, der von der Südseite eine von den möglichen Routen des relativ bequemen Karpatenübergangs kontrollierte (Abb. 1; 2:4-9). Vier Beile, zwei vom Typus Rudimov, je ein vom Typus Alheim und Vinča und ein schmaler Meißel mit langem spitzen Körper wurden am Berg vorläufig ohne andere Belege vorrezenter Besiedlung gefunden. Eines von diesen wurde sogar in einem schmalen Felsspalt an der Kante der Felswand hineingesteckt. Die Konzentration der Kupferindustrie reiht Lipiny zu den sog. „Kupferbergen“ mit größerer Menge von Funden äneolitischer Metallindustrie ein, die in diesem Teil der Kleinen Karpaten bisher durch das Bergpaar Pálenice und Staré Chtelnica vertreten sind, durch eine Erosionsrinne im Katastergebiet des Dorfes Chtelnica getrennt (Farkaš, im Druck a), hier aber auch mit der belegten Besiedlung aus der Zeit der Ludanice Kultur und der Gruppe Bajč-Retz oder der Umgebung des Berges Hrabiny im Katastergebiet des Dorfes Prašník (Farkaš, im Druck b). Aufmerksamkeit verdient vielleicht die Tatsache, dass alle drei Berge sich in Nähe der vorausgesetzten Übergänge über die Kleinen

Karpaten befinden und man nicht ausschließen kann, dass wenigstens in einigen Fällen es sich um eine beabsichtigte Deponierung der Kupfergegenstände in einer bestimmten zeitlich beschränkten Periode handelte. In Chtelnica und Prašník war das die Zeit vom Abschluss des alten Äneolithikums, im Fall von Lipiny eher das mittlere Äneolithikum.

Es ist bemerkenswert, dass außer der Hammeraxt von der Lage Pod Kravárovú-Spodný kus (Abb. 2: 1) und einem großem Flachkeil vom Katastergebiet des Dorfes Trstín in der Lage Prekážka (Abb. 2: 11) wurden alle außerhalb belegten oder mindesten vorausgesetzten Siedlungsarealen gefunden, oft in relativ extremen Lagen, wo man zwar über ihren Verlust nachdenken kann, aber auch diskutieren. Es ist interessant, dass die Mehrheit von diesen keine markanteren Spuren der Arbeitstätigkeit tragen und die Oberfläche von einigen nicht einmal eine elementare Bearbeitung aufwies (Abschaffung der Spuren nach dem Abgießen, Glättung oder Schleifung der Schärfe) nach dem Herausnehmen von der Gussform (Abb. 3: 3,9; 4: 2).

Nach der Kupferindustrie die bisher vor allem vom östlichen Eintritt in die Bukovská brázda bekannt ist, was aber durch den gegenwärtigen Erkenntnisstand gegeben sein kann, kann man einem Teil der hiesigen Funde in die Zeit des alten Äneolithikums einordnen, das in diesem Gebiet vor allem mit der Ludanice Kultur und an diese anknüpfende Gruppe Bajč-Retz verbunden ist. Weitere Funde, vor allem von der Lage Lipiny gehören vielleicht schon in die Zeit des mittleren, in dieser Gegend bisher relativ wenig bekannten Äneolithikums, bisher eher durch die geschliffene Steinindustrie, als durchs Keramikmaterial belegt. Das Kupferbeilbruchstück mit Öse vom Typus Fajsz und vielleicht auch der lange Meißel aus Molpír über Smolenice (Farkaš 1997, 12, 13), entsprechen schon dem jungen Äneolithikum.